

Mosebruget i Danmark.

Ved Siden af den hidtil paa forskjellig Viis og fra forskjellige Sider udfoldede Virksomhed her i Landet til Mosebrugets Fremme og Udvikling, har det nu forløbne Aar fremkaldt en ny Bevægelse til Støtte af denne Sag. Den første Anledning hertil skyldes et den 28. Februar 1895 i Randers afholdt Mosebrugsmøde, hvortil var indvarslet af d'Hrr. Tørvefabrikanter Ritmester Rahbek og Bøggild i Sparkjær. Mødet tilsigtede Oprettelsen af en stor Forening omfattende saavel Mosedyrkere som Tørvefabrikanter, og som altsaa skulde varetage saavel de agronomiske som industrielle Interesser, der paa forskjellig Viis knytte sig til Mosebruget. Man naaede imidlertid ikke ved dette Møde til Dannelsen af en Forening, men nedsatte et Udvalg, der senere har forhandlet med Delegerede fra Landhusholdningsselskabet og Hedeselskabet, særlig ved et Møde i Aarhus den 1. Juli. Heller ikke her dannedes nogen Forening, ihvorvel man i Hovedsagen stillede sig sympathetisk til Tanken, men Hovedinteressen optoges af et i Landhusholdningsselskabet udarbejdet Forslag om at opfordre Staten til at lade foretage saadanne Undersøgelser af vore Moser baade med Hensyn til deres Natur og Benyttelse, at det kunde være vejledende og støttende for de praktiske Foretagender paa dette Omraade. I den Anledning enedes

man om en Fællesudtalelse, der findes gjengivet nedenfor, og da Sagen den 10. Juli kom til Forhandling i Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesmøde udtalte dette sin Godkjendelse af det Skete, bl. a. ved at Inspektør Feilberg, der har et nøje Kjendskab til Mosebrugets Stilling og Udvikling her i Landet og i vore Nabolande, ifølge den trykte Beretning om Mødet ytrede: »at man maatte være Præsidiet taknemlig for den Maade, hvorpaa det havde taget Sagen, thi det er ikke heldigt, at et stort Arbejde skal udføres uden foregaaende Undersøgelse, saaledes som Tilfældet var i 50'erne og 60'erne ved de store Udtørringsarbejder. Hvorledes Regjeringen vil gennemføre Sagen, veed man ikke, men Landhusholdningsselskabet vil være det naturlige Mellemlid til Sagens Gjennemførelse.« Til den sidste Udtalelse bemærkede Præsidiet, at saalænge det havde Regjeringens Tillid, skulde det sætte sin Kraft paa det Arbejde, Ministeriet maatte anmode, det om at varetage, men dels var det meget usikkert, om en saadan Henvendelse vilde komme, og det var ikke med dette for Øje, at Selskabet havde rejst Sagen, og dels vilde det ikke kunne løfte en saa stor Opgave, uden kraftig Bistand fra særlig Sagkyndiges Side.

Den 24. August indsendte da Præsidiet et Forslag til Ministeriet, ledsaget af forskellige Kort og Bilag. Dette Forslag vandt Ministeriets Billigelse og er med dettes Tilslutning optaget paa det Rigsdagen forelagte Forslag til Finanslov for 1896—97. I Forventning af at Forslaget ogsaa vil finde Rigsdagens Tilslutning, turde det være rigtigt til nærmere Orientering om hvad der tilstræbes, og for at ikke Fordomme og urigtige Opfattelser skulle lægge Sagens gode Gjennemførelse Hindringer i Vejen, at meddele in extenso de to ovennævnte Aktstykker, nemlig I, en kort Beretning om Mosemødet i Aarhus og II, Motiverne til Forslaget paa Finansloven.

I.

Mosemødet i Aarhus den 1. Juli 1895

af Delegerede fra Landhusholdningsselskabet, Hedeselskabet og private Mosebrugere.

Indbydelsen til dette Møde udgik fra det Udvalg, der var nedsat ved Mosebrugsmødet i Randers, og som stillede Landhusholdningsselskabet og Hedeselskabet en Indbydelse, der for det førstes Vedkommende var saalydende:

Som det vil være det høje Præsidium bekendt blev der den 28. Februar d. A. afholdt et Mosebrugsmøde i Randers, hvor Dannelsen af en Mosebrugsforening var bragt i Forslag, dels med industrielle, dels landøkonomiske Formaal, hvilket Forslag imidlertid ikke fandt Tilslutning i den Form, hvori det forelaa, ligesom det fremgik af Forhandlingerne, at Forsamlingen ikke var klar over, om det under de nuværende Forhold var betimeligt at danne en saadan Forening.

Det blev derfor overdraget Undertegnede tilligemed Hofjægermester Juel til Mejlgaard at danne et Udvalg til nærmere Prøvelse af denne Tanke og til eventuelt at henvende sig til Hedeselskabet og det kgl. Landhusholdningsselskab med Anmodning om at optage til fælles Drøftelse Spørgsmaalet om Mosebrugets bedst mulige Ordning og Fremme, dels i Industriens, dels i Agerbrugets Tjeneste.

Udvalget, der idag har været samlet i Randers, var for det Første enige i det Heldige i Dannelsen af en Moseindustriforening og affattede i den Henseende Forslag til Statutter for en saadan Forening.

Dernæst var man ogsaa enig i, at der med Hensyn til den landøkonomiske Side af Mosebruget er saa mange og omfattende Spørgsmaal, som paatrænge sig til Løsning, og hvoraf man skal tillade sig at nævne nogle:

- a. Undersøgelser af Vegetationen, navnlig med Henblik paa Græsmarkerne, paa de kultiverede Mosearealer, dels før og dels efter at den formentlige første Opblusning ved den tilskudte kunstige Gødning og Kalkning har fortaget sig. Undersøgelser, som sandsynligvis ville falde forskjellig ud for de forskellige Mosearealer.
- b. En systematisk Undersøgelse af Varietetsspørgsmaalet af Kulturplanterne paa de dyrkede Arealer.
- c. En Undersøgelse af Virkningen af Mærgel kontra Kalk, anvendt dels i brændt, dels i raa Tilstand.
- d. Kasseforsøg kontra Markforsøg med forskellige Gødninger.
- e. Tørvestrøelsens Betydning og dennes virkelige Værdi for Agerbruget.
- f. Hvad der kan gøres for at skaffe Laan til Opdyrking af Moser hos ubemidlede Moseejere, samt for en betryggende Sikkerhed for Pengene saavel som Garanti for en rentabel Anvendelse af disse.
- g. Et øget Arbejde for at bringe Overenskomster i Stand mellem de mange smaa Moselodsejere, der ofte staa som Hindring for en rationel Benyttelse af Mosen, dels til Tørv og dels til Dyrkning.

Udvalget er ikke ubekjendt med, at Hedeselskabet gjennem sit udmærkede Arbejde allerede har optaget en stor Del af disse Spørgsmaal under sin Virksomhed, ligesom at Landbohøjskolen og Statens Forsøgsstationer ogsaa arbejde dermed, men da det maa anses for at være af allerstørste Betydning for det praktiske Mosebrug, at saadanne Arbejder fremmes med størst mulig Kraft og Ensartethed, saa vil man formene, at det vilde være heldigt for Sagens Fremme i sin Helhed, om der gjennem et Fællesudvalg kunde udarbejdes en Plan, som i store Træk angiver de Opgaver og det Maal, de forskellige Institutioner maatte sætte sig, for i Fællesskab at løse og fremme Mosesagen til Gavn for de enkelte Moseejere saavel som til det store fælles Bedste.

I Henhold hertil tillader Udvalget sig at henstille til det høje Præsidium, om det mener at kunne modtage Indbydelse til med 3 Medlemmer at deltage i et saadant Fællesudvalg, bestaaende af et lignende Antal Medlemmer fra Hedeselskabet og af nærværende Udvalg.

Det høje Præsidiiums forventede Svar bedes sendt til medundertegnede Larsen, Gaardbogaard pr. Frederikshavn.

Randers, den 22. Marts 1895.

Jørgen Larsen. Fr. Hansen. Steenberg.
G. A. Bøggild.

Herpaa tilstillede Landhusholdningsselskabet det foreløbige Udvalg følgende Svarskrivelse d. 29. April:

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab har modtaget det ærede Udvalgs Skrivelse af 22. Marts og med megen Interesse og Opmærksomhed taget under Overvejelse de betydelige Opgaver, der, ved Siden af den moseindustrielle, findes angivne i de af Udvalget opførte 7 Punkter, og hvis fremtidige Ordning og Fordeling mellem de alt bestaaende eller nye Institutioner, der alle arbejde for Mosebrugets rationelle Fremskridt her i Landet, maa siges at være paatrængende paa Grund af det Røre, der paa forskjellig Vis i stærkt forøget Grad ytrer sig paa dette Omraade. Præsidiet, der i sit Møde den 23. ds. har behandlet denne Sag, deler ganske det ærede Udvalgs Formening om, at en saadan Ordning er ønskelig, og rettest bør drøftes i det foreslaaede Fællesudvalg, bestaaende af Repræsentanter fra Udvalget, Hedeselskabet og Landhusholdningsselskabet, og man har derfor den Fornøjelse herved at meddele, at Selskabet gerne ved 3 Delegerede skal deltage i den omhandlede Drøftelse, der ventelig vil blive udsat til Sædetiden er passeret.

J. C. la Cour.

Rudolf Schou.

Den 1. Juli 1895 samledes i Henhold til den stedfundne Brevvexel følgende 12 Mænd som Fællesudvalg i Aarhus.

Som Delegerede for Landhusholdningsselskabet mødte Kammerherre Skeel, Kaptajn la Cour, Inspektør P. Feilberg og Lektor Westermann.

Som Delegerede for Hedeselskabets Moseudvalg mødte Godsejerne de Lichtenberg, Ahlmann og Skovrider Dalgas samt Ingeniør Westh.

Som Repræsentanter for Indbyderne mødte Godsejer Jørgen Larsen, Statskonsulent Fr. Hansen og Fabrikkerne Steenberg og Bøggild.

Paa Indbydernes Vegne bød Godsejer J. Larsen Velkommen, og efter at Godsejeren var bleven valgt til Dirigent, gaves Ordet til

Kaptajn la Cour: Da Landhusholdningsselskabet modtog Indbydelsen fra det i Randers nedsatte Udvalg til sammen med dette og Repræsentanter for Hedeselskabet at tage under Overvejelse, paa hvilken Maade og ved hvilke Midler Mosesagen her i Landet bedst kunde fremmes, var det strax klar paa, at der ikke burde gaaes til en saa vigtig Forhandling uden en nøje Gjennemdrøftelse af Sagen, og som indledende Skridt hertil anmodede det Inspektør P. Feilberg, Lektor T. A. M. Westermann og Taleren om at tage Spørgsmaalet under Overvejelse og udtale sig derom. Der fremkom derved følgende Betænkning:

»Ifølge Præsidiets ærede Skrivelse af 4. Maj have Undertegnede efter forudgaaende skriftlig Forhandling afholdt et Møde d. 8. Maj for at tage en eventuel »Ordning af offentlige Foranstaltninger for Udnyttelsen af Danmarks Mosearealer« under Overvejelse.

Ved dette Møde fremlagde medundertegnede Westermann et skitseret Udkast til Ordning og Fordeling af de Foranstaltninger, der paa Basis af de nuværende Erfaringer og Hjælpemidler maa siges at frembyde sig til en rationel Udnyttelse saa vel af vore Moser som af andre Arealer, der ogsaa lide

af skadeligt Vand og trænge til hensigtssvarende Kulturarbejder, da han har anset det ønskeligt ved denne Lejlighed at samle og ordne de herhen hørende Krav, der til forskjellig Tid have ytret sig, og hvis Løsning rimeligvis Tid efter anden vil blive nødvendig.

Idet vi Undertegnede, Feilberg og la Cour, finde, at dette Udkast, hvoraf en Gjenpart vedlægges, klart pointerer Arten og Fordelingen af de Opgaver, der efterhaanden maa søges løste for Mosebruget, ere vi alle enedes om overfor Præsidiet at fremdrage som særlig paatrængende:

1. Forundersøgelser, der kunne tjene som Grundlag for en hensigtsmæssig Vandafledning af Danmarks større Mosearealer.

2. Forundersøgelser af deres Dyrkningsvilkaar til Vejledning for senere Opdyrkning, navnlig hvad angaar Mosernes Beskaffenhed, Dybde og forhaandenværende Forbedringsmateriale.

Til Begrundelse heraf skulle vi fremføre, at der foruden de Moser, der knytte sig til bestaaende Agerbrug, og som kun trænge til Vejledning ved Bedømmelsen af Driften og Dyrkningsmaaden og ved Valget af Hjælpegjødninger, Frøblandinger o. lg., findes her i Landet mindst 100,000 Tdr. Land Mose, tildels i store samlede Mosearealer, fortrinsvis af Højmosenatur, men dog ogsaa hist og her af Lavmose, der lide af uheldige Vandafledningsforhold og næppe lade sig bringe ud over det nuværende fuldkommen uproduktive Stadium uden Statens Medvirkning.

Selv om man ikke i Øjeblikket vil organisere Kolonisation af disse Arealer, saaledes som det finder Sted i Tyskland og delvis i Sverig, saa vilde dog Nutiden i betydelig Grad fremme Sagens Udvikling i det kommende Aarhundrede ved at lade samtlige disse store Mosearealer undersøge, og paa

Basis deraf fastslaa de Regler, der kræves for en systematisk gennemført Afvanding med paafølgende Kulturarbejder. Igennem en saadan Afvanding vil nemlig Naturens eget Arbejde komme til sin Ret paa en Maade, som disse Mosers nuværende Tilstand i Reglen umuliggjør; i den vanddrukne Mose er Luftens Indflydelse uden al Betydning — den kan i Aarhundreder henligge i væsentlig den samme Tilstand, hvilket tilstrækkelig fremgaar af de velbevarede »Mosefund«; ganske anderledes forholder det sig imidlertid, naar en passende Afvanding har fundet Sted; — saa er med det samme Kulturen begyndt, idet der aarlig formulder mere og mere af Overfladen, og et saadant Moseareal vil om en Generation eller to, uden andet Arbejde end det Tiden selv udfører, være tjenlig til en lønnende Kultur.«

J. C. la Cour. P. Feilberg. T. Westermann.

Præsidiet sluttede sig hertil, men mente yderligere at burde støtte Sagen dels ved at forhandle med Konsulent P. Nielsen, som Leder af Planteavlsforsøgene, om de Opgaver, Moserne vedrørende, der særlig burde tages op til Løsning ved disse, dels ved at tilstille Kammerherre Skeel, som Landets største Moseejer, de fremkomne Forslag, og eventuelt erholde hans Tilslutning til disse, dels ved at forespørge i Indenrigsministeriet, om dette maatte være villigt til at modtage og støtte et Forslag om indgaaende Forundersøgelser paa Statens Bekostning af vore Mosearealer, hvortil det erklærede sig villigt, og dels endelig ved paa Landhusholdningsselskabets Bekostning at lade foretage de foreslaaede Forundersøgelser paa 3 dertil skikkede Mosearealer, for derigennem at samle Erfaring angaaende Sagens Behandling og de Udgifter, der ville medføres. Disse 3 Forundersøgelser ere i Sommer udførte i Jylland af Landinspektør Schouenborg i Holsted, i Fyen af Landinspektør Andersen og i Sjælland af Landinspektør

Mackeprang, og Undersøgelserne ere foretagne efter nogle Grundregler, der ere udarbejdede af d'Hrr. Inspektør Feilberg og Lektor Westermann.

I Henhold til disse Selskabets Forarbejder ere vi da bemyndigede til at udtale, at Selskabet agter at indgive et Forslag til Regjeringen gaaende ud paa at søge Bevilling til i de nærmeste Aar at lade foretage Undersøgelser af:

A. Mosernes Afvandingsvilkaar.

B. Mosernes Dyrkningsvilkaar.

C. Planteavlsforsøg til Vejledning ved Mosernes Benyttelse, saa at de omfattende Kulturarbejder, Fremtiden vil bringe paa Landets Mosearealer, kunne bygges paa solide Forundersøgelser og derved bedst betrygges mod lignende Fejl og store Pengetab, som vi have været Vidne til ved Tresernes og Halvfjerdsernes store Kulturarbejder med Søers og Fjordes Udtørring og Tilkultivering, med vandsure Arealers Tørlægning, med raa Græsningsarealers Vanding og Benyttelse o. lg., hvor der kunde været sparet mange Millioner Kroner, hvis Staten gennem ønskelige Forundersøgelser var traadt vejledende til.

Som Detailbestemmelser for de under A og B nævnte Undersøgelser foreslaas følgende:

- a. Forundersøgelser, der kunne tjene som Grundlag for en hensigtsmæssig Vandafledning af Danmarks større Mosearealer.

Mosens Udstrækning og Beliggenhed skitseres paa et af Generalstabens Maalebordsblade i 20,000 Dels Størrelse.

- b. Mosens Højde over nærmeste Afløb bestemmes med Angivelse af Muligheden for Afvanding samt Antydning af det Terræn, hvorigennem en eventuel Udgravning bør finde Sted. Angivelserne bør saavidt muligt knyttes til Generalstabens forud bestemte Fixpunkter.

- c. Ejendomsforholdene.
- d. Tørvedybde paa de Arealer af Mosen, hvor den ikke overstiger 8 Fod, samt Undergrundens Beskaffenhed ved Tørvedybde under 2 Fod, og som angives paa en Kopi af Matrikuskortet.
- e. Mosens Fasthed, Formuldningstilstand og eventuelt dens Vegetation. Denne beskrives dog i hvert Fald i sine Hovedtræk, og der udtages og indsendes Prøver saavel til Bestemmelse af Volumen-vægt som til eventuel kemisk Analyse.
- f. Oplysning om Omegnens Karakter med særligt Hensyn til, hvorvidt der er let Adgang til Kalk, Mærgel, Ler, Ierblandet Sand, fint eller grovt Sand.
- g. Arbejder-, Afsætnings- og Kommunikationsforholdene.
- h. Ved Siden heraf vil være at foretage en botanisk-geologisk Undersøgelse af de Planter, der have leveret et væsentligt Bidrag til Mosens Dannelse, og som maa foretages af en særlig dertil kvalificeret Mand.

Opgaven for de under C nævnte Planteavlssøg vil dels være at afhjemle paa dansk Jord og i dansk Vejrlig de Forsøgsresultater, hvortil man er naaet i vore Nabolande, og dels at optage Forsøg, som ikke eller ikke tilstrækkelig ere optagne andensteds. Som Exempler herpaa kan fremhæves:

- a. Undersøgelser af de heldigste Kulturplanter og disses Dyrkningsvilkaar for de forskellige Arter af Moser, saavel ved disses indledende Kultur, som ved deres senere Dyrkning.
- b. Hvorledes omformes, hurtigst og billigst, den sure, for almindelige Kulturplanter ubrugelige Humus paa Mosearealernes Overflade til Muld.
- c. Forsøg med Anvendelsen af Gjødning (rene Handelsgjødninger, Staldgjødning, Bakteriejord, Tørvejord, Kalk o. lg.) dels ved de indledende Kulturer, dels ved den senere Dyrkning.

- d. Undersøgelse og Virkningen af en Regulering af Fugtighedsforholdene.
- e. Bekæmpelse af Ukrudet.
- f. Undersøgelse af Mærgel kontra Kalk.
- g. Undersøgelse af Tørvestrøelsens Betydning og dens virkelige Værdi for Agerbruget.

Ved de her nævnte Forarbejder vil Staten paa den bedste Maade bidrage til at sikre et godt Udbytte af Fremtidens Opdyrkningsarbejder paa Mosebund. —

Naar Landhusholdningsselskabet ikke i Foranstaaende har udtalt sig om den industrielle Side ved Mosernes Udnyttelse, da er det ingenlunde, fordi vi skulle miskjende dens Betydning i saa Henseende, eller fordi vi savne Interesse derfor, men kun fordi der ikke i Præsidentiet eller blandt de Mænd, vi have kunnet henvende os til, findes den nødvendige Sagkundskab i saa Henseende.

Det er ved denne Lejlighed i hvert Fald udelukkende den landøkonomiske Side, vi have havt for Øje, men iøvrigt skal tilføjes, at vi mene ogsaa andre Raajorder end selve Moserne (Udtørringer, Inddæmninger, Tørlægninger, de ved Aareguleringer indvundne Arealer og mange Græsarealer af lignende Art) trænge til Statens Forsorg; ikke sjælden er der rettet Henvendelser til Landhusholdningsselskabet derom, og dette har ogsaa til forskjellig Tid gjort Skridt for at afbøde dette Savn, uden at det dog hidtil af forskjellige Grunde har ført til nogen varig Foranstaltning, mens der dog i denne Forbindelse maa nævnes den værdifulde om end lejlighedsvis Assistance, der paa dette Omraade er ydet af Inspektør Feilberg, og de indholdsrige Foredrag, han herom har holdt i Selskabets Møder og offentliggjort i dets Tidsskrift. Det ligger imidlertid i Sagens Natur, at alt som Tiden stiller stedse voxende Krav til en forøget og forbedret Udnyttelse af vor Jord, voxer ogsaa Trangen til en fastere og indsigtfuldere Assistance paa dette Om-

raade, og den kan ifølge vor Opfattelse kun skaffes til-
veje ved Statens Hjælp.

Hvis der er et Ønske om at danne en Mosebrugs-
forening i industrielt eller i landøkonomisk eller i begge
Retninger, da vil Selskabet stille sig velvilligt hertil og
yde sin Assistance, saafremt den maatte blive paakaldt,
og forsaavidt det evner at yde den.

Der er sikkert andre Opgaver end de nævnte, der
rettest bør varetages af et saadant Selskab eller af
Hedeselskabet, men herpaa skal jeg dog ikke paa Sagens
nuværende Standpunkt komme nærmere ind, da Land-
husholdningsselskabet mener, at det maa være Mosebru-
gerne selv, baade de industrielle og de landøkonomiske,
der maa tage Initiativet til at træffe Afgjørelsen om en
saadan snevrere eller mere omfattende Mosebrugsforening
bør søges oprettet eller ej.

Hensigten med de foreslaaede Arbejder er altsaa at
fundamentere og supplere den Virksomhed, der alt paa
forskjellig Vis er i Gang for Mosernes Udnyttelse.

Godsejer de Lichtenberg forstod ikke ganske
Landhusholdningsselskabets Forslag. Mosesagen havde
under Hedeselskabets Ledelse udviklet sig ret sundt og
godt og takket være de 100 Prøvestationer ogsaa meget
hurtigt. Rundt om i Landet lyde Stemmer om at forcere
Mosesagen, men det er en Sag, som ikke maa eller kan for-
ceres, saa vist som Indkjøb af et Moseareal til Kultur
og Drift som et nyt Mosebrug næppe vil kunne betale
sig, medens en til Forholdene svarende Kultur af en til
et eksisterende Brug hørende Mose maa ansees for at
være et af de fordelagtigste Foretagender, som Land-
mænd kunne iværksætte. Hvad der for Øjeblikket navn-
lig er Trang til, er at skaffe Driftsland til Kultivering af
saadanne Moser, og i saa Henseende foreligger der in-
denfor Hedeselskabets Moseudvalg et Forslag fra Skov-
rider Dalgas om en Maade, hvorpaa saadanne Land
vistnok kunne skaffes. — Moseudvalget havde fornylig fore-
taget en 14 Dages Rejse i Tyskland for at gjøre sig be-

kjendt med Mosesagens derværende Standpunkt og var kommen dertil, at vi alt her i Danmark indtage et smukt og godt Stade i denne Sag.

I Tyskland gik Staten i Spidsen for Mosesagens Udvikling, og den havde da særlig for Øje gennem Nybyggere at skabe gode Landbohjem i de øde Moser. Hvad Udvalget i saa Henseende havde set, vil nærmere fremkomme i Hedeselskabets Tidsskrift, og Udvalget havde anset det for ønskeligt, at Nybyggeren ogsaa blev prøvet herhjemme for at skaffe danske Erfaringer for Sagen, hvorfor det i saa Henseende vilde fremkomme med Forslag til Hedeselskabets Bestyrelse.

Taleren skulde til Kapt. la Cour stille den Forespørgsel, om der under Udtrykket Forundersøgelser af Moser var tænkt paa alle Moser.

Kaptajn la Cour oplyste, at der var tænkt paa Undersøgelser af Moser af mindst 100—200 Tdr. Lands Størrelse. Der er aldeles ikke Tale om at ville forcere Mosesagen ved de foreslaaede Forarbejder, men derimod om at underbygge og retlede den praktiske Virksomhed. Og dette maa siges at være særlig nødvendigt paa en Tid, da man andensteds i Tale og Skrift, ved direkte og indirekte Opfordringer o. lg. søger at rejse en stærk Bevægelse for denne Sag. De omtalte 100 Prøvestationer have en helt anden Opgave end de Forsøg, der findes omtalte i Landhusholdningsskabets Forslag, thi medens disse skulle bringe positive og saa vidt mulig paalidelige Resultater, ville Prøvestationerne kun kunne tjene som lokale Fremvisninger af de Principper og Resultater, hvortil man her i Landet og i Udlandet maatte komme gennem omhyggelig udførte Forsøg og direkte Erfaringer.

Kammerherre Skeel kunde fuldt ud slutte sig til Kaptajn la Cours Udtalelser. Som Besidder af Landets største Moseareal havde han nogen Erfaring paa Moseopdyrkingens Omraade. Trods at Forholdene paa Vildmosen ere meget gunstige, Afvandingsforholdene gode, idet Mosen gennemgaaende ligger indtil 20 Fod over

Havfladen og 16 Fod over den 2000 Al. fraliggende Rye Aa, at der paa de i de sidste 30 Aar ca. 1000 Tdr. Ld. opdyrkede Arealer næppe har været over fra 2 til 4 Fod Tørvemasse og under denne saavel Ler som Sand og at Opdyrkningen af Mosen kan støttes af det betydelige, Stamhuset tilhørende Areal af gode Enge, som ligge umiddelbart ved Mosen — saa havde han dog, ved Siden af gode Resultater, lidt mange Skuffelser.

Naar han derfor nu slutter sig til Kaptajn la Cour, saa er det fordi at han er saa enig i, at Sagen ikke maa forceres, hvad det næsten synes, at den gjøres nu. For at undgaa Skuffelser og unødvendige Udgifter maa der for Moseejerne kunne foreligge nøjagtige Forundersøgelser og fuldstændig paalidelige Forsøgsstationer, som kunne byde disse sikre Garantier for den Maade, hvorpaa Opdyrkningen med Udsigt til gunstigt Resultat kan foregaa. Denne Opgave magter Hedeselskabet ikke, den kan kun gennemføres ved Statens Hjælp, idet denne baade har Kræfterne og Midlerne hertil. I fuldeste Anerkjendelse af Hedeselskabets store Betydning ogsaa ved at vække Interessen for Mosesagen, kunde det dog ikke skjules, at de af Selskabet oprettede Prøvestationer eller Fremvisningsprøver jævnlig blive misforstaaede ved at betragtes som Forsøgsstationer, ligesom ogsaa at enkelte af Prøvestationerne dels havde været kostbare, dels ikke tilstrækkelig vejledende og derfor ikke bidraget til at fremme Mosesagen eller at bringe den ind i det rette Spor. Dette hindrer ikke, at Taleren ganske kan slutte sig til Ønsket om, at disse Prøvestationer bevares, thi de kunne gjøre stor Nytte, naar de stille sig som Opgave væsentlig at fremvise for Befolkningen, hvad der med Sikkerhed kan anbefales paa vedkommende Mosebund, dels ifølge den foreliggende praktiske Erfaring og dels ifølge de Resultater, hvortil man kommer paa grundig anlagte og ledede Forsøgsstationer, saaledes som de her ere foreslaaede. Han fremhævede samtidig som et Spørgsmaal, der stod i nøje Forbindelse med Mosespørgs-

maalet, Forbedringen af Landets store Engarealer. Han anbefalede derfor at slutte sig til Landhusholdningsselskabets Forslag, overbevist om, at det var den rette Maade, hvorpaa det betydningsfulde Spørgsmaal kunde løses.

Fabrikant Steenberg skulde udtale sig om den industrielle Side af Sagen, foreløbig i al Korthed, og da blandt andet gjøre opmærksom paa, at Salget af Tørv til Brændsel vil kunne faa en stor Fremtid for sig, naar Tørveindustrien kan blive mødt med Sympathi. Saaledes blev der fra Moselund solgt

i 1893: 1226 Vognladninger,

i 1894: 1169 do.

og Afsætningen kunde blive langt større, idet der kan sælges 20 Gange saa mange Tørv, efter at det ved Hjælp af Maskiner er lykkedes at fremstille en Handelsvare, der opfylder alle de Betingelser, som haandæltede Tørv mangle, nemlig at kunne leveres fuldstændig fri for Knolde og Smuld, uden nogetsomhelst Svind, og for de fleste Mosers Vedkommende af en aldeles fortrinlig Kvalitet. Tørvesalget trykkedes for Øjeblikket af den Omstændighed, at de fornødne Jernbanevogne til Afhændelsen meget sjælden kunde erholdes, og Statsbanernes Mangel paa Materiel havde i de sidste Aar været en overordentlig Hæmsko paa Industriens Udvikling. Ved Siden heraf var det en Opgave af overordentlig Betydning at faa Publikum til at opsætte Ovne, der særlig vare indrettede til Brænding af Tørv, da dette Brændselmateriale i saa Fald maaske var det billigste, der kunde erholdes her i Landet.

Godsejer J. Larsen skulde hertil oplyse, at han med dertil indrettede Ovne havde opvarmet sit Hus for 1 Kr. 25 Øre daglig, medens den samme Opvarmning med Kokes kostede 4—5 Kroner daglig.

Skovrider Dalgas skulde, da Godsejer de Lichtenberg havde omtalt et Forslag om at skaffe billige Drifts-laan til Mosedyrkere, oplyse, at Udlandets Stilling til

dette vigtige Spørgsmaal blandt andre var blevet undersøgt af Ingeniør Westh, hvorefter fremgik, at der i Sverige og Finland af Staten ydes Kulturlaan til Opdyrkningen mod Panteret i Ejendommen.

Mosesagen staar for Øjeblikket som Plantningsagen for ca. 20 Aar siden, da det var erkjendt, at de jyske Heder burde benyttes til Skov, medens det ikke var klart, hvorfra og hvorledes den fornødne Kapital skulde skaffes. Denne blev da skaffet tilveje for Størstedelen ad Frivillighedens Vej ved privat Initiativ, og da særlig saaledes, at Mænd fra Østjylland og Øerne ydede Vestjylland den Støtte, hvortil der var Trang og hvorigjennem saa smukke Resultater bleve tilvejebragte. I saa Henseende kunde Paabøl Plantage i Ølgod Sogn nævnes, der blev dannet af et Aktieselskab af patriotiske Mænd, og ligesom dette har havt til Følge, at Ølgod og omliggende Sogne nu er en Skovegn, saaledes er der nu ogsaa i den 700 Tdr. Ld. store, omtrent færdig tilplantede Ølgod Plantage Værdier, der svare fuldtud til Indskudet. I Lighed hermed gik Forslaget om at skaffe Driftslaan til Moseopdyrkere ud paa at indbyde til et patriotisk Aktieselskab til Sagens Fremme. Aktieselskabet skulde da, for saa vidt som Hedeselskabets Bestyrelse kunde slutte sig hertil, virke i Forening med Hedeselskabet, saaledes at en Mand, der ønsker at opdyrke sin Mose efter en af Selskabet lagt Plan, kan erholde et Driftslaan til Udførelsen af den Del af de projekterede Arbejder, som kræve et kontant Tilskud, altsaa Udgrøftning, Sandtilførsel, kunstig Gjødning og Frøsæd, men ikke Pløjnings- og Harvningsarbejder, og saaledes at Laanet først udbetales, naar Arbejdet, udført efter Planen, har fundet Sted. Naar da Arbejdet i Løbet af 3—4—5 Aar er blevet gennemført og Mosen bærer Afgrøder, tages et Kreditforeningslaan svarende til Driftslaanet med 4 pCt. aarlig Rente, hvorved altsaa Aktieselskabets Kapital frigjøres til Brug paany, samtidig med at Renten til Aktionærerne erholdes. Efter de Erfaringer, der foreligge,

synes denne Methode at maatte kunne bruges, for saa vidt som Sagen kan faa den fornødne Tilslutning. Forslaget er dog endnu paa ingen Maade endelig fastslaaet, men fremføres kun her til nærmere Forstaaelse af Godssejer de Lichtenbergs Udtalelse.

Hedeselskabets Forsøgsstationer havde ganske vist endnu ikke givet endelige Resultater, ja Forholdene havde f. Ex. i Pontoppidans Mosestation været særdeles vanskelige, men for hvert Aar klaredes Sagen, og et godt Resultat ogsaa herfra vilde næppe udeblive.

Dirigenten resumerede herefter Forhandlingerne og udtalte, at det var hans Mening, at Mosesagen krævede i Øjeblikket saa stor Opmærksomhed, at Hedeselskabet efter at have mistet sin store Leder og Kraft, Oberstlieutenant Dalgas, og med de Penge og Kræfter, som i Øjeblikket stod til dets Raadighed, ikke vilde være i Stand til at løse Opgaven tilfredsstillende. Han mente derfor, ligesom Randersudvalget i sin Helhed, enten maatte der oprettes en Mosebrugsforening, som kunde tage Mosesagen i sin Haand, eller man maa se Tiden an et eller to Aar. Her forelaa nu et Forslag fra Landhusholdningsselskabet om, at Staten lod foretage Forundersøgelser af vore Moser til videre Fremme af den landøkonomiske og industrielle Side af Mosesagen, og hertil mente han, at man burde slutte sig.

Godsejer de Lichtenberg forstod nu Forhandlingen; han troede tidligere, at man vilde tage Mosesagen fra Hedeselskabet; men naar det derimod er, at man vil formaa Staten til at tage nye Sider af Mosesagen op, saa kan Moseudvalget selvfølgelig ikke have noget derimod, men kun modtage det med Tak, naar Hedeselskabet blot faar Lov at arbejde videre i det paabegyndte Spor.

Skovrider Dalgas udtalte, at naar Hedeselskabets Delegerede strax havde taget nogen Afstand fra Forslaget om Undersøgelsen af vore Moser ved Staten, var det, fordi der indenfor Mosesagen forelaa saa mange og store

Opgaver af forskjellig Art, hvortil Statens Bistand maatte ønskes, efterhaanden som de modnedes.

Hedeselskabets Moseudvalg havde saaledes som nævnt tænkt at forberede Kolonisationssagen og Drifts-laanssagen til Statens senere Overtagelse. Naar man allerede nu ønskede, at Staten skulde overtage en mere direkte Virksomhed til Mosesagens Fremme, var dette utvivlsomt et stort Fremskridt, og Hjælpen vilde da ogsaa nok i Løbet af Aarene komme dør, hvor Trangen var størst. —

Efter en Frokostpause gaves Ordet til

Ingeniør Westh, der udtalte, at der blandt de Opgaver, hvortil Statens Støtte kunde ønskes, ogsaa var Tørlægning af Moser og Enge, hvorunder Afvandingen af det store Skjernaadelta kom.

Til Vegetations- og botanisk-palæontologiske Undersøgelser var der i sin Tid tænkt paa Ansættelse af en Botaniker med Samvirken mellem Statens geologiske Undersøgelser og Hedeselskabet.

Ligeoverfor Forsøgs- og Prøvestationerne skulde han udtale, at de egentlige Forsøgsstationer, hvor baade de gode Resultater ved en rigtig Fremgangsmaade og de daarlige Resultater ved en urigtig Fremgangsmaade fremstilledes, kun egnede sig til Bedømmelse af Fagmænd; overfor den brede Befolkning burde man kun vise den rigtige Fremgangsmaade, altsaa gode Resultater af rigtig iværksatte Forsøg, ellers forvirredes Begreberne. For at opnaa dette maatte Forsøgslederne nødvendigvis være mosekyndige.

Kaptajn la Cour: Det havde været paa Tale at lade de foreslaaede Moseundersøgelser foretage af de Mænd, der arbejde paa Danmarks geologiske Undersøgelse; men da disse savne den nødvendige agronomiske Indsigt og da den hidtidige Leder, Professor Johnstrup, var død og erstattet af en Komité, bestaaende af Oberst le Maire, Doktor Topsøe og fhv. Folkethingsmand Dr. Pingel, der ikke heller have agronomisk Ind-

sigt, og da denne Komite sorterer under Kultusministeriet, medens Mosesagen iøvrigt sorterer under Indenrigsministeriet, vilde antagelig den paatænkte botanisk-geologiske Undersøgelse ikke blive foretaget af den nævnte Komité, men dels af Landinspektører og dels af en særlig dertil uddannet Mand (Botaniker).

Lektor Westermann fremhævede ligeoverfor Bemærkninger af Godsejer Lichtenberg om de Skuffelser, man i Tyskland havde lidt ved Dækkultur til Pløjemark, at dette næppe havde stor Betydning for danske Forhold, hvor Formaålet baade paa Engmoser og Hedemoser formentlig maatte blive at producere Græs, idet baade Landets Beliggenhed, vort udviklede Husdyrbrug og Mejerivæsen samt de nuværende Konjunkturer og Arbejderforhold talte herfor i Sammenligning med Benyttelse til Korndyrkning. Endvidere udtalte han, at den industrielle Side af Mosebruget helst burde kombineres med den landøkonomiske, hvor Forholdene tillod det, og Planen for Afvanding burde mere almindelig gaa forud for Skæring af Tørv, saaledes at Tørvemassen kunde udnyttes saa fuldstændig som muligt, idet der kun lodes det fornødne tilbage til Dannelse af Eng, medens man nu ret almindelig ser en planløs Tørvegravning, som efterlader Vandhuller og Sumpe. —

Lektor Westermann indledede herefter en Diskussion om, hvilke Krav Mosernes industrielle Udnyttelse vilde stille til Landhusholdningsselskabets Undersøgelser, idet han fremhævede Tørvestrøelsens Betydning ved Siden af Tørvesalget.

Det fremgik af denne Diskussion, at Tørvestrøelsesspørgsmaalet i lige saa høj Grad er landøkonomisk som industrielt, og at det maatte anses for ønskeligt at faa Tørvestrøelsens Værdi konstateret.

Efter at dernæst d'Hrr. Larsen, Steenberg og Bøggild havde opfordret Landhusholdningsselskabet til iaar i Stedet for én at lade 3 Moser undersøge i Jylland,

hvilket anbefaledes af Inspektør Feilberg og Lektor Westermann, vedtoges enstemmig følgende Udtalelse:

1. At det maa anses meget ønskeligt, at der af Staten iværksættes Undersøgelser af Mosernes Afvandings- og Dyrkningsvilkaar, samt Udvidelse af de Planteavlsforsøg, der alt foretages ved Statens Planteavlsstationer.
2. At der ikke bør ske nogen Indskrænkning i de det danske Hedeselskab af Staten bevilgede Midler til Mosesagens Fremme som et væsentligt Led til Støtte af Selskabets Opgave.
3. At det maa være Mosebrugerne selv, der maa tage Initiativet til og træffe Afgjørelse om, hvorvidt en mere eller mindre omfattende Mosebrugsforening bør søges oprettet eller ikke.

Sluttelig udtalte Statskonsulent Fr. Hansen Ønsket om, at Repræsentanterne for de forskjellige Virksomheder paa Mosesagens Omraade atter senere maatte faa Lejlighed til at mødes, for sammen at drøfte Sagens Udvikling, og Forsamlingen sluttede sig hertil, efter at Kaptajn la Cour havde udtalt, at hvis Landhusholdningsselskabet, hvad ingenlunde var afgjort, fik yderligere med denne Sag at gjøre, vilde det til enhver Tid og paa ethvert Punkt være villig til Samarbejde, ligesom det ogsaa efter de her af Ingeniør West og Moseudvalget udtalte Ønsker i saa Fald ventelig vilde indbyde dem til de Mosebruget vedrørende Afsnit af Planteavls-møderne, som Selskabet to Gange aarlig afholder med Konsulent P. Nielsen og hans Medhjælpere.

II.

Motiverne til Forslaget paa Finansloven 1896—97 om betryggende Forundersøgelser til Mosebrugets Udvikling.

Motiverne findes gjengivne i 3 Afsnit, nemlig a. Landhusholdningsselskabets Indstilling, b. Konsulent P. Nielsens Betænkning og c. Ministeriets Motivering.

a. Det kgl. Landhusholdningsselskabs Indstilling.

Til Indenrigsministeriet!

I vort Fædreland henligger omtrent 200,000 Tdr. Land som Moser og Kjær, foruden den Del af disse, der allerede er taget under Brug enten til regelmæssig Dyrkning eller som Græsningsareal. Omtrent Halvdelen af disse 200,000 Tdr. Ld. er væsentlig Lavmose, og dels af denne Grund, dels fordi de i Reglen knytte sig til bestaaende Avlsbrug, ere de hist og her allerede for længere Tid siden bragte under lønnende Kultur eller frembyde i alt Fald saa gode Dyrkningsvilkaar, at det tør ventes, at den private Virksomhed vil kunne magte Opdyrkningen deraf udelukkende ved egne Midler, om det end vil kunne medføre en betydelig Besparelse af Tid og Udgifter, saafremt der kan skaffes en forstandig Vejledning ved Valg af Opdyrkningsmaader, Drift og Kunstgjødning o. lign. Men den anden og rimeligvis større Halvdel, godt 100,000 Tdr. Ld., bestaar af større samlede Mosearealer, hvor Højmosedannelsen er fremherskende, om der end hist og her findes ogsaa en Del Lavmose, som af forskellige Grunde, Beliggenhed, Afvandingssværligheder, Ejendomsforhold o. lign. befinde sig under saadanne Vilkaar, at de i en fremtrædende Grad trænge til forberedende, sonderende og orienterende Undersøgelser og Forarbejder for at kunne ventes bragte ind under lønnende Kultur i en overskuelig Fremtid, medens de nu henligge tildels øde og unyttige, besatte med Tuer og bevoxede med Lyng, Moseris og daarlige Græsarter,

og enten aldeles ikke udnyttede eller kun ydende en kummerlig Næring for tarvelig vinterfodret Ungkvæg o. lign.

Vore Mosearealer indtage derfor et saadant Omfang og udnyttes endnu i sin store Almindelighed saa ringe, at de vel fortjene Opmærksomhed, saa meget mere som de fra den gamle Agermark hentede Erfaringer ikke direkte kunne overføres paa Moserne, hvor man derfor indtil den senere Tid har arbejdet uden den rette Forstaaelse af Mosejordens Natur og Krav, og derfor i Reglen ikke har naaet lønnende Kulturer, men ofte kun skuffede Forventninger, idet enten Opdyrkingen jævnlig er bleven altfor dyr, eller Udbyttet er blevet altfor ringe.

De sidste 10—20 Aars indgaaende Undersøgelser og Forsøg paa dette Omraade i vore Nabolande, Tyskland og Sverrig, og de derpaa i det praktiske Liv byggede Erfaringer vise imidlertid saa bestemt i Retning af, at man ved en nøje Undersøgelse af Mosernes forskellige Bonitet, en fornuftig Hensyntagen til den deraf betingede forskellige Opdyrknings- og Benyttelsesmaade, til en for de forskellige Moser afpasset hensigtsmæssig Afvanding, Belægning eller Blanding med Jordfyld, Anvendelse af kunstige Gjødningsmidler, den rette Jordbehandling og det rette Driftssystem til Kamp mod det i Reglen fremmyldrende Ukrudt, — at man ved alt dette vil kunne skaffe sig lønnende Udbytte af saa at sige al Mosejord i Danmark, og at det derfor for de enkelte som for Samfundet er af Vigtighed indenfor en nogenlunde begrænset Tid at drage sig disse vidtstrakte Arealer til Nytte.

Det er især i Tyskland, at de første Skridt med en rationel Mosekultur ere gjorte, først af enkelte intelligente Moseejere, derefter af Staten — særlig gennem dennes Moseforsøgsstation i Bremen — og sluttelig ved Dannelsen af den tyske Mosebrugsforening, der samler alle dem, der have Interesse og Øje for Sagens store Betydning, til Fællesarbejde ved Møder, ved Udstillinger,

ved Udgivelse af et Tidsskrift for Mosebrug og i de senere Aar ogsaa ved Forsøg, særlig vedrørende Planteavl paa Mosebund. — I Sverrig begyndte man senere; det er iaar først 10 Aar siden, at den svenske Mosekulturforening dannedes paa Foranledning af Dr. Carl v. Feilitzen, men Sagen har her vundet en overordentlig levende Tilslutning, og da Mosearealet udgjør en saa betydelig Del af Sverrigs dyrkbare Jord, føles det almindelig som en patriotisk Opgave saavel for Staten som for Private at bidrage til Sagens Fremme, der ogsaa ledes med udmærket Dygtighed, dels ved at foretage videnskabelige Granskninger af alle Forhold Moseerne vedrørende, dels ved at iværksætte praktiske Forsøg baade med Kulturmehoder, Gjødskning og rette Afgrøder, dels ved at bistaa de enkelte Landmænd med Undersøgelse af deres Moser og Planlægning for disses Opdyrkning. Foreningen tæller derfor ogsaa ca. 3500 Medlemmer, udgiver et fortrinligt Tidsskrift, og derved saavel som ved dens Møder og Udstillinger spreder den et Lys over Mosebruget, der ikke blot har Betydning for selve Sverrig, men ogsaa for dets Nabolande og ikke mindst for Danmark.

Det er paa Basis af og i Tilknytning til de Resultater, disse Bestræbelser i vore Nabolande have bragt, at der i de sidste 6—7 Aar ogsaa herhjemme er vakt en forøget og forstaaet Interesse for Mosebruget, dels af enkelte Mænd, dels af bestaaende Institutioner. Det er af denne Grund, at Staten og Landhusholdningsselskabet i de senere Aar næsten aarlig have ladet de herhenhørende Forhold i Tyskland og Sverrig undersøge af Udsendinge; ligeledes er det væsentlig paa Grundlag af de i Udlandet indhentede Erfaringer, at det danske Hedeselskab i rigtig Erkjendelse af den store Betydning, en rationel Opdyrkning af de i Hedeegnene spredte Moser vilde kunne faa for Selskabets Opgave: Udnyttelsen af Hederne, har optaget Moseopdyrkingen dersteds som et af sine Virkemidler og i de sidste 5—6 Aar

med stor Energi har søgt at rejse en Bevægelse for denne Sag i de jydskede Hedeegne, dels ved det mundtlige og skriftlige Ord, dels ved at etablere en stor Mængde Forevisningsmarker i disse Egenes Mosearealer og dels ved at yde Vejledning og Støtte ved derværende Moseopdyrking; — og endelig er det som Supplement til de i vore Nabolande fremkomne Resultater, at Konsulent P. Nielsen har etableret Moseforsøg paa den ene af Statens Forsøgsstationer (Vester Hassing), og at han og hans Medhjælpere have bistaaet Moseopdyrkere, der henvendte sig til dem.

Alle disse Foranstaltninger maa dog nærmest betragtes som indledende Skridt til den store Opgaves Løsning, og hvor nyttige de i og for sig kunne være, trænges der dog til mere systematisk ledede og ordnede, grundige Forundersøgelser, saa at de Bestræbelser, der dels ere fremme, dels efterhaanden ville komme frem for at erobre de store, tildels endnu unyttede Mosearealer for Kultur og fordelagtig Produktion, kunne arbejde paa et saa sikkert og sundt Grundlag som muligt og ikke af Mangel derpaa skulle være udsatte for saadan et Spild af Kraft, Tid og Kapital, som Tilfældet har været ved Udnyttelsen af lignende vanddrukne Arealer, ved Forbedring af side Engarealer, Udtørring af Søer og Vige o. lign. Ofte er der i dette Øjemed sket Henvendelse til det kongelige danske Landhusholdningsselskab, men det har hverken raadet over Kræfter eller Midler til at optage den nødvendige Vejledning paa dette Felt, og naar det nu i Erkjendelse heraf og sin vedblivende Uformuenhed til selv at løse denne Opgave tillader sig at paakalde Statens Støtte til Løsningen af nogle af de mest paaatrængende forberedende Arbejder og Forundersøgelser, da er det, fordi det ikke anser det for forsvarligt vedblivende at undlade at gjøre Staten opmærksom herpaa, hvad enten de Foranstaltninger, man mener at maatte anbefale, skulle søges iværksatte direkte

af Staten eller af en af denne nedsat Kommission, eller af Landhusholdningsselskabet eller paa anden Maade.

Ved et Møde af Mosebrugere den 23. Februar d. A. i Randers besluttedes det at nedsætte et Udvalg af 4 Medlemmer med Opfordring til at indbyde Landhusholdningsselskabet og Hedeselskabet til hver især at lade sig repræsentere af 4 særlig Sagkyndige i Udvalget for at tage under Overvejelse, hvorledes Mosesagen i sin Helhed bedst kan fremmes og ordnes herhjemme. For at efterkomme den Indbydelse, Landhusholdningsselskabet i saa Henseende modtog, anmodede dette d'Hrr. Inspektør J. Feilberg og Lektor T. A. M. Westermann om i Forbindelse med Selskabets Præsident, Kaptajn la Cour, at tage under Overvejelse, hvilke Foranstaltninger der særlig maatte tilraades fra et agronomisk Standpunkt, og herom modtog Selskabet nedenstaaende Forslag, som Præsidiets har kunnet tiltræde, og som yderligere ledsagedes af et mere omfattende, om end skitseret Forslag fra Lektor Westermann angaaende »Ordnningen af offentlige Foranstaltninger for Udnyttelse af Moser og tørlagt Søbund m. m.«

Den nævnte Indstilling findes gjengivet Side 665.

Derefter indeholder Finanslovens Anmærkninger en Meddelelse om det Mosebrugsmøde, der den 1. Juli afholdtes i Aarhus, og som findes omtalt i det foregaaende, samt en Gjengivelse af den dersteds enstemmig vedtagne Udtalelse (se Side 679), hvortil knyttes følgende Bemærkninger:

Angaaende de to sidste Punkter af denne Fællesudtalelse skal bemærkes, at Punkt 2 fremkom som Udtryk for, at Udvalget vilde forvare sig mod, at det ved Punkt 1 skulde tilsigte en Indskrænkning i de Midler, Hedeselskabet nu modtager fra Staten til Fremme af Mosesagen som en Støtte for Selskabets Opgave; og at Punkt 3 fremkom som en Tilkjendegivelse af, at man ikke fandt det rigtigt, at de to Selskaber, Landhusholdningsselskabet og Hedeselskabet, i hvert Fald paa Sa-

gens nuværende Standpunkt skulde opfordre til Dannelsen af en omfattende Mosebrugsforening, eftersom en saadan først maatte findes betimelig, naar Mosebrugerne selv tog Initiativ dertil, om der end allerede nu fra de Delegeredes Side fremkom sympathetisk Tilslutning til den Moseindustriforening, som bragtes i Forslag, og som før eller senere muligvis kunde udvide sin Virksomhed til ogsaa at omfatte den agronomiske Side.

Det væsentlige Led af Fællesudtalelsen var imidlertid Punkt 1, hvorved de af Landhusholdningsselskabet paatænkte Statsforanstaltninger ogsaa vandt Tilslutning fra de andre Sagkyndiges og Interesseredes Side, hvorfor Selskabet nu med saa megen mere Styrke skal tillade sig at fremsætte sine Forslag for Ministeriet og paakalde dettes Indflydelse til at faa disse Foranstaltninger iværksatte paa den bedst mulige Maade.

Disse Foranstaltninger kunne sammenfattes som 2 Grupper af Arbejder, nemlig

1. Undersøgelser af Mosernes Afvandings- og Dyrkningsvilkaar og
2. Planteavlsforsøg.

Vi skulle omtale hver af disse Grupper for sig og stille Forslag om den Maade, hvorpaa disse Arbejder bør iværksættes.

1. *Undersøgelser af Mosernes Afvandings- og Dyrkningsvilkaar.*

Nødvendigheden af disse fremgaar af foranstaaende. En Afvanding af de Moser, der nu lide af skadeligt Vand, vil i og for sig, selv om der ikke nu gjøres andet, senere bidrage i høj Grad til at modne Mosen og gjøre den langt paalideligere og fordelagtig for en senere Opdyrkning, end hvis den vedblivende faar Lov til at ligge i vanddrukken Tilstand. Og en Undersøgelse af Dyrkningsvilkaarene vil dels skjærme mod mange og kostbare Fejlgreb, dels fremme og retlede det private Initiativ paa en solid og betryggende Maade.

For at kunne stille et nogenlunde paalideligt Forslag baade med Hensyn til det Omfang, hvori disse Undersøgelser bør foretages, og den Bekostning, det vil medføre, har Landhusholdningsselskabet i Sommer ladet foretage 5 Undersøgelser af Moser i Landets forskjellige Egne under Ledelse af Inspektør P. Feilberg og Lektor T. A. M. Westermann. Undersøgelserne have hvert Sted omfattet et Areal af 100 à 200 Tdr. Land og ere udførte af Landinspektører i Henhold til en af de nævnte Mænd udarbejdet Vejledning, der i det Væsentlige findes gengivet ovenfor Side 668.

Disse Undersøgelser foretages i indeværende Sommer af følgende Mænd paa følgende Steder:

Hjørring Amt ved Landinspektør Klarup, Hjørring,			
Aalborg	—	—	Bruun, Terndrup,
Ribe	—	—	Schouenborg, Holsted,
Fyn	—	—	Andersen, Odense,
Sjælland	—	—	Mackeprang, Odense.

Beretningen over sidstnævnte med tilhørende Kort er allerede modtaget og vedlægges; de øvrige Beretninger og Kort skulle blive fremsendte til Ministeriet, naar de ere indkomne, ventelig inden Oktober Maaned.

Allerede nu vil man imidlertid kunne angive, at de her antydede Undersøgelser og Analyser, alt efter Forholdenes Natur, ville koste fra 75 Øre til 1 Kr. 25 Øre pr. Td. Ld.

Spørgsmaalet bliver da: hvilke Moser skulle paa denne Vis undersøges, hvor stort et Areal indtage disse tilsammen, over hvor mange Aar vil det være rigtigt at fordele dette Undersøgelsesarbejde, og i hvilken Rækkefølge eller Orden bør dette foretages?

Almindeligvis vil der ikke blive Tale om at undersøge de mange spredte smaa Mosestykker, hvor Forholdene ere let overskuelige, og hvor tilmed Opdyrkningen nærmest vil bæres frem af de tilliggende dyrkede Arealer og Ejendomme. Dernæst vil der ingen Grund være til at undersøge de gode Lavmoser, som allerede yde en

nogenlunde brugelig Græsning, og hvis Forbedring ikke kræver Forundersøgelser af den her omhandlede Art, medens deres Udnyttelse væsentlig vil kunne støttes af de nedenfor omtalte Planteavlfsforsøg. Hist og her findes ogsaa en Mose, hvis Afvandingsvilkaar ere af en saa uheldig, tildels umulig Art, at man paa Forhaand kan sige, at en nøjere Undersøgelse deraf næppe vil føre til et gunstigt Resultat. Det er umuligt forud at sige, hvor stort et Areal der af de her anførte Grunde ikke vil trænge til Undersøgelse, men for betydelige Strækninger sur Lavmose og andre vandsyge Arealer samt for den større Halvdel af de ca. 100,000 Tdr. Ld. Højmose, der findes her i Landet, vil en Undersøgelse af den forannævnte Art være af stor og uberegnelig Betydning, og Udgiften dertil vil mange Gange kunne blive opvejet af de store Fordele, som en herved fremkaldt Afvanding vil bringe med sig, og ved den Sikkerhed, hvormed en senere iværksat Opdyrkning vil kunne finde Sted.

Man har været noget i Tvivl om, hvorvidt man af Hensyn til Sagens store Betydning skulde anbefale, at Staten afholder alle Udgifter ved en saadan Undersøgelse, eller om en Del deraf skulde bæres af Jordens Ejere eller Brugere. I første Tilfælde ville Undersøgelserne blive hurtigere fremmede, og de Vanskeligheder, der kunne opstaa ved Fællesmoser, idet enkelte af Lods-ejerne kunne ønske dem undersøgte, andre ikke, i det Væsentlige ville blive undgaaede. Men paa den anden Side værdsættes ofte kun de Goder, hvorfor der maa bringes et Offer, og af denne Grund saavel som fordi det statsunderstøttende Princip plejer at være: Hjælp til Selvhjælp, kan det være tilraadeligt, at vedkommende Ejer betaler noget af de med Undersøgelsen forbundne Udgifter, naar der forbeholdes Staten Ret til at lade Undersøgelsen foretage uden Tilskud af Lodsejerne, hvor disse enten ikke kunne blive enige derom, og en Undersøgelse dog erkendes for højst ønskelig og nødvendig, eller hvor

en mindre Jordbruger har et forholdsvis stort Moseareal, saa at han viger tilbage for eller ikke magter Udgiften til saadanne Undersøgelser. Med en Bemyndigelse for Staten til i disse og lignende Tilfælde at kunne yde Undersøgelse uden Udgift for Lodsejeren, ville vi finde det passende, om Lodsejerne ellers betale Halvdelen af Udgiften ved en Undersøgelse, dog ikke ud over 50 Øre pr. Td. Ld. At Undersøgelsen i alle Tilfælde maa foretages af sagkyndige, dertil af Staten udvalgte Mænd, der i flere Tilfælde ventelig ville kunne være de lokale Landinspektører, og at Staten ligeledes i alle Tilfælde bestemmer det Omfang, hvori, og den Plan, hvorefter Undersøgelsen skal foretages, er indlysende, thi kun derved kan opnaas Betyggelse for, at Undersøgelserne blive af en saa grundig og holdbar Natur, at der med Sikkerhed kan bygges paa dem. Som Regel bør Undersøgelserne foretages i den Ordensfølge, hvori Begjæringerne derom indkomme, idet dog Hensynet til vedkommende Undersøgers hensigtsmæssigste Rejserute o. lign. ogsaa bør tages i Betragtning.

I Henhold hertil tillade vi os da at foreslaa, at der til de her nævnte Undersøgelser for Finansaaret 1896—1897 søges en Bevilling paa 6000 Kr. til Arbejdets Udførelse i Marken og til Kort, Beretning og Prøveudtagning, samt 6000 Kr. til Analyser, Rejser og Trykning af indkomne Beretninger med dertil hørende Kort samt til Ledelsen og Sammenarbejdningen af Undersøgelserne; ialt altsaa 12,000 Kr.

2. *Planteavlfsforsøg.*

Inden vi fremsætte den Plan for disse, der paa Landhusholdningsselskabets Opfordring er udarbejdet af Statskonsulent P. Nielsen, skulle vi bemærke, at det af ovennævnte Møde i Randers nedsatte Udvalg ved Aarhusmødet fremsatte Ønsket om forskellige Forsøg og Undersøgelser, hvoraf følgende ere af den Art, at de maa henvises til og finde deres Besvarelse gjennem de

Arbejder, Konsulent P. Nielsen foreslaar at iværksætte. Disse af det oprindelige Udvalg foreslaaede Momenter ere følgende:

- a. Undersøgelser af Vegetationen, navnlig med Henblik paa Græsmarkerne paa de kultiverede Mosearealer, dels før og dels efter at den formentlig første Opblusning ved den tilskudte kunstige Gjødning og Kalkning har fortaget sig.
- b. En systematisk Undersøgelse af Varietetspørgsmaalet af Kulturplanterne paa de dyrkede Arealer.
- c. En Undersøgelse af Virkningen af Mærgel kontra Kalk, anvendt dels i brændt, dels i raa Tilstand.
- d. Karforsøg kontra Markforsøg med forskellige Gjødninger.
- e. Tørvestrøelsens Betydning og dennes virkelige Værdi for Agerbruget.

Det af Konsulent P. Nielsen fremsendte Forslag om Planteavlfsforsøg vedrørende Mosebruget findes optaget i en fra ham fremkommen Indstilling angaaende en nødvendig Udvidelse af Forsøgene i Plantekultur, og idét vi henvise dertil, skulle vi tilføje, at Præsidiet ganske kan tiltræde denne Indstilling, saa meget mere som de foreslaaede Planteavlfsforsøg paa Mosebund ikke blot ville have Betydning for Højmoserne og de Arealer, der ville blive Gjenstand for de under Punkt 1 omtalte Forundersøgelser, men at de ogsaa i høj Grad ville bidrage til at retlede og betrygge de Opdyrkninger, der allerede finde Sted paa Lavmoserne, saa at en Del af de dertil knyttede Fejl efterhaanden kunne undgaas.

Kjøbenhavn, den 24. August 1895.

J. C. la Cour. B. Wedell. C. Castenschield.

Rudolf Schou.

b. Konsulent P. Niensens Beretning.

Til det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

I Anledning af de af Præsidiet til Undertegnede

rettede Spørgsmaal om, hvorvidt jeg ser mig i Stand til at udvide Kulturforsøgene saaledes, at de ogsaa kunne omfatte større Mosearealer, og i bekræftende Fald i hvilket Omfang Forsøgene da helst skulle udføres, og paa hvilken Maade de bedst kunne sættes i Værk, skal jeg tillade mig at fremsætte efterfølgende Bemærkninger:

Det vil være mig kjært at medvirke til, at den ovennævnte Udvidelse kan finde Sted, og at Forsøgene derved kunne føres ind i et saadant Spor, at en Del Spørgsmaal, angaaende hvilke der endnu hersker Uklarhed, kunne finde paalidelig Besvarelse, og at de snarest muligt kunne bringe et godt Udbytte for det praktiske Jordbrug; men da der ikke i Nærheden af Tystofte findes Mosearealer, tjenlige til Forsøg, vil jeg ikke selv personlig kunne deltage i Udførelsen af Arbejdet, hvorfor jeg tillader mig at foreslaa, at Forsøgene — foruden nogle Karforsøg, som paatænkes udførte ved Lyngby i Forbindelse med nogle Markforsøg, der ere paabegyndte ved Frydendal, i hvis Nærhed der findes et samlet Moseareal af 7 à 8000 Tdr. Ld. — foreløbig kun udføres paa Højmose ved Askov og paa Lavmose ved Vester Hassing pr. Aalborg.

Ved førstnævnte Station kan et Areal af omkring 8 Tdr. Ld. uopdyrket Højmose, tjenlig til Forsøg, faas afgiftsfrit i 20 Aar, ligesom Ejeren har erklæret sig villig til at give Staten Forkjøbsret, hvis dette maatte ønskes, alt imod, at man afholder de med Kultiveringens forbundne Udgifter, som for det samlede Areal ville udgjøre ca. 3000 Kr., hvoraf Halvdelen bedes bevilget for Finansaaret 1896—97, og den anden Halvdel det følgende Finansaar, i hvilket Forsøgene paa dette Areal først ville kunne paabegyndes.

Derimod vil der allerede i Finansaaret 1896—97 kunne udføres omfattende Forsøg ved Vester Hassing Forsøgsstation pr. Aalborg (Knoldgaarden) paa god Lavmose, vel skikket til Forsøg, og hvoraf der vil haves indtil 20 Tdr. Ld. til Raadighed, om det maatte ønskes,

ligesom der antagelig ogsaa senere vil kunne faas et passende Areal af Lavmose ved Askov i Finansaaret 1897—98.

Jeg skal villig indrømme, at der kan være Anledning til at faa Forsøgene paa Høj- og Lavmose udvidede efter en større Maalestok end ovenanført, og at det kunde være meget ønskeligt at faa oprettet en fast Station for Forsøg paa Mosearealer — maaske i Forbindelse med Forsøg paa Sandjorder — i det nordvestlige Jylland, men dels savne vi endnu øvede Kræfter til at lede en saadan Station, desuden forekommer det mig ønskeligt, at vi begynde lidt smaat og først indsamle nogen Erfaring om, hvorledes Forsøgene paa bedste Maade kunne gjøres frugtbringende for Landbruget, og endelig finder jeg det paatrængende nødvendigt, at der i Forbindelse med Moseforsøgene ogsaa foretages en Udvidelse af Kulturforsøgene paa Sandjorder, hvoraf der ogsaa findes saa store Arealer, navnlig paa Halvøen, en Udvidelse, der er saa meget mere nødvendig, som vi — af Hensyn til Udgifterne — i indeværende Finansaar have maattet indskrænke Varietetsforsøgene paa Askov, fordi der i Finansaaret 1894—95 havdes et betydeligt Underskud.

Hertil kommer, at Forsøgene ved Lyngby Station ogsaa trænge til Udvidelse, for at vi kunne drage fuld Nytte af de til denne Station knyttede Kræfter, ligesom det ogsaa vil være meget ønskeligt, at der faas et mindre Beløb til Udvidelse af de af Redaktør Helweg ledede ambulante Forsøg med Rodfrugter og Kartofler i det vestlige Jylland, til hvilke der nu kun haves 500 Kr. som Driftsudgifter, medens Lederens Honorar er 1000 Kr., en Ordning af Forholdene, der allerede var truffen, før jeg overtog Overledelsen af sidstnævnte Forsøg.

Da Undertegnede i 1893 overtog Overledelsen af Kulturforsøgene ved Lyngby Station, havdes der kun 4 Tdr. Ld. til Raadighed for disse Forsøg. Senere er Forsøgsarealet udvidet med 3 Tdr. Ld., saa at det nu

udgjør ca. 7 Tdr. Ld. brugbar Jord, men det vil være meget ønskeligt endnu at faa Arealet udvidet med 6 Tdr. Ld., hvilket Areal — vel skikket til Forsøg — vil kunne faas for et længere Tidsrum og for en passende aarlig Afgift paa en Nabomark. Desuden vil det være ønskeligt ogsaa ved Lyngby at faa udført en Del Karforsøg i Forbindelse med Markforsøgene.

Angaaende Kultiveringen af de til Moseforsøg bestemte Arealer skal bemærkes, at Arbejderne herved maa udføres med langt større Omhyggelighed, end det sædvanlig sker ved Opdyrkning af Mosearealer, da man kun derved vil blive i Stand til at opnaa paalidelige Forsøgsresultater.

Før Udgrøftningen maa Jorden saaledes først jævnes med største Omhyggelighed. Arealer med større Fordybninger, opskaarne Tørvegrave, ere ubrugelige til Kulturforsøg. Den af Grøfterne opkastede Jord maa først blandes omhyggeligt, for derefter at spredes i et jævnt Lag over hele Arealet. Ligeledes maa det Materiale, som skal paaføres Tørvejorden, blandes omhyggeligt til hver enkelt Afdeling af Forsøgsarealet og derefter i Lag af samme Tykkelse (Dybde) overalt.

Derfor ville Udgifterne til Kultiveringen af Forsøgsarealer blive lidt større end sædvanlig, og derfor ville de paa almindelig Maade kultiverede Mosearealer sjældnere egne sig til Kulturforsøg.

Angaaende Kulturforsøgene paa Mosearealer skal jeg indskrænke mig til at bemærke, at disse efter mit Skjøn helst maa omfatte:

1. Varietetsforsøg med de bedre Sorter af vore Kulturplanter, navnlig af Rug, Byg og Havre. Endvidere Blandsæd og Vikkehavre, Varieteter af Ærter og Hestebønner (Bønne-Vikke), Rodfrugter, Kartofler samt Kløver- og Græsarter, de 2 sidstnævnte dels ublandede, dels i forskellige Blandinger og udsaaede i forskjellig Mængde. I Forbindelse hermed under-

- søges, hvor længe de enkelte Arter holde sig, og hvilket Bidrag de yde til den samlede Afgrøde.
2. Forsøg til Belysning af Spørgsmaalet om, hvilken Værdiforøgelse af Afgrøderne der gjennemsnitlig kan faas ved Anvendelse af Mærgel eller Kalk (hvis Virkninger sammenlignes) samt ved Paaførsel af Sand, Grus eller andet Materiale i Lag af forskjellig Tykkelse, dels blandede med det øverste Lag af Tørvejorden, dels hvilende ovenpaa denne. Om muligt benyttes til de forskjellige Skifter Dæklag af forskjellig Beskaffenhed og med en Tykkelse af 4 og 2 Tommer ved Siden af ubelagte Arealer.
 3. Gjødningsforsøg, hvorved der ved Siden af ugjødede Arealer benyttes bestemte Kvanta af Staldgjødning, hvoraf Prøver underkastes kemisk Analyse, og i Forbindelse hermed forskjellige Sorter af Kunstgjødninger, navnlig Kainit, Karnalit, Superfosfat, Thomasslakke og Chili-Salpeter, hvilke Sorter dels anvendes hver for sig, dels flere i Forening og dels som Tilskud til Staldgjødning.
 4. Endvidere anstilles Forsøg og Undersøgelser for at udfinde, hvorledes uren Mosejord paa bedste Maade og med de mindst mulige Udgifter bedst befries for Ukrudsplanter — Mosedyrkningens værste Fjende —, ligesom der søges fremskaffet paalidelige Oplysninger om de enkelte Arters Liv og Voxemaade, og de Udgifter, der udkræves for at holde de nyopdyrkede Mosearealer fuldstændig frie for Ukrudsplanter, som saa vidt jeg har kunnet skjønne, i Reglen kun optræde i ringe Mængde paa nylig opdyrkede Arealer.
 5. Før et til Kulturforsøg bestemt Moseareal optages til Dyrkning, undersøges den paa samme voxende Vegetation omhyggelig, og saa vidt det kan ske, udstrækker denne Undersøgelse sig ogsaa til de omliggende Arealer. Derved vil man kunne indsamle et Materiale, som senere vil kunne komme til Nytte, og derved vil man tillige erholde paalidelige Oplys-

ninger om, hvilke Ukrudsplanter der vare tilstede, før Opdyrkningen fandt Sted.

Til oven foreslaaede Udvidelse, hvorom jeg har forhandlet med d'Hrr. Forsøgsbestyrere Fr. Hansen, Askov, K. Hansen, Lyngby, og A. J. Hansen, Vester Hassing, vil der for de forskjellige Forsøgsstationer i Finansaaret 1896—97 behøves nedenanførte Beløb:

1. Askov.		
Til Udvidelse af Forsøgene paa Sandjord	2,000 Kr.	
Til Kultivering af 4 Tdr. Land Højmose	1,500 —	
		3,500 Kr.
2. Lyngby.		
Udvidelse af Forsøgsarealet med 6 Tdr. Land	1,800 Kr.	
Til Karforsøg	800 —	
Til Markforsøg paa Lavmose ..	200 —	
Til Analyser	200 —	
		3,000 —
3. Vester Hassing.		
Til Udvidelse af Forsøgene paa Lavmose	2,000 Kr.	
og paa Sandjorden	1,000 —	
		3,000 —
4. Til Fortsættelse af de af Foreningen til Kulturplanternes Forbedring iværksatte Roedyrknings- og Roefrøkontrollforsøg		500 —
5. Driftsudgifter ved Tystofte Station		800 —
		<u>Ialt.. 10,800 Kr.</u>

Angaaende de nederst anførte Beløb, 500 og 800 Kr., der ønskes henholdsvis til de ambulante Forsøg og til Driftsudgifter for Stationen ved Tystofte, skal bemærkes, at Redaktør Helweg af et til min Raadighed til Rejseudgifter, Analyser m. m. stillet Beløb af ialt 1600 Kr. aarlig har modtaget 300 Kr. til Bestridelse af Udgifterne ved de ambulante Forsøg, fordi det til disse bevilgede Beløb — 500 Kr. — viste sig at være utilstrækkeligt, og at der ved Tystofte Station haardt tiltrænges et Beløb

af 800 Kr. til den forøgede Medhjælp og forøgede Udgifter til Analyser.

c. Ministeriets Motivering.

Det vil sikkert fra alle Sider blive erkjendt, at en rationel Udnyttelse af vore Moser er en Sag af saa omfattende Natur og af saa almindelig Betydning for Landbruget, at Statens Støtte med Føje kan paakaldes til dens bedst mulige Fremme. De Mosekulturforsøg, som af det danske Hedeselskab med aarlige Tilskud af Statskassen udføres paa det Omraade, som særlig er Gjensstand for dette Selskabs Forsorg, pege bestemt i den Retning, at der for vort Land er væsentligt Udbytte at vinde paa dette Felt, hvor vore Nabolande allerede have betydelige Resultater at opvise. Naar Spørgsmaalet da er, paa hvilken Maade Staten sikrest og med størst Virkning kan tilbyde sin Støtte til Sagens Fremme, synes det at Landhusholdningsselskabet har truffet det rette, naar det foreslaar en Hjælp ikke direkte til Mosers Opdyrkning, men til Udførelsen af de forberedende Arbejder og Undersøgelser, som nødvendigvis maa gaa forud, inden det kan afgjøres, hvorledes Mosen efter sin Natur bør udnyttes med Udsigt til et gunstigt økonomisk Resultat. Naar Staten paatager sig at fremstille det rationelle Grundlag for en økonomisk Udnyttelse af hver enkelt Mose, tør det ventes, at Skuffelser og fejlslagne Forventninger, der virke slappende paa Befolkningens Lyst til at skride til det store og bekostelige Arbejde, som en Moses Opdyrkning under almindelige Forhold altid vil kræve, væsentlig ville undgaas, ligesom den almindelige Forstaaelse af Sagens Betydning i høj Grad vil fremmes ved de efter en bestemt Plan gennemførte Undersøgelser, der i alle Landets Moseegne

efterhaanden ville blive satte i Værk paa Statens Foranstaltning.

Det vil til Opnaaelsen indenfor en passende Tidsgrænse af det tilsigtede Øjemed være ønskeligt, at Omkostningerne ved Undersøgelserne i Almindelighed bæres fuldt ud af Statskassen, men man maa dog forbeholde sig, hvor Forholdene maatte tale derfor, at betinge Undersøgelsesernes Foretagelse af, at Vedkommende afholder en passende Del af Udgiften.

Med Hensyn til Størrelsen af det for Finansaaret 1896—97 som første Bidrag foreslaaede Beløb skal endnu bemærkes, at det ifølge Sagens Natur ikke forud bestemt kan vides, om 12,000 Kr. vil være et passende Beløb at have til Raadighed aarlig i dette Øjemed, men at man maa forbeholde sig efter de efterhaanden indvundne Erfaringer at ændre Beløbets Størrelse paa senere Finanslovsforslag.

Iøvrigt finder man Intet at tilføje til Landhusholdningsselskabets Indstilling, som man kan tiltræde, idet man navnlig ogsaa er enig i, at Planteavlfsforsøg vedrørende Mosebruget, udførte ved Statens Forsøgsstationer, bør gaa Haand i Haand med de foreslaaede Forundersøgelser, hvorfor ogsaa det dertil for Finansaaret 1896—97 af Statskonsulent P. Nielsen i Forslag bragte Beløb er opført paa nærværende Finanslovsforslag under den paagjældende Konto.
